

DEDE KORKUT

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research
Cilt/Volume 9 Sayı/Issue 23 Aralık/December 2020 s. 250-278
DOI: <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut319>
Mainz-Almanya/Germany

Araştırma Makalesi/ Research Article

Osmanische Sprichwörter (1865) Adlı Eserdeki Türk Atasözleri ve Bu Atasözlerinin Telaffuzu -IV-

Turkish Proverbs and Their Pronunciation in Osmanische Sprichwörter (1865) -IV-

Öz

1928 Harf İnkılabı'ndan önce Avrupalı bilginler tarafından Latin harfleriyle yazılan transkripsiyon metinleri (transcribed texts), Türk dili araştırmaları için oldukça önemlidir. Ana dili Türkçe olmayanların elinden çıkması sebebiyle birtakım yanlışları ihtiva edebileceği hatırdan uzak tutulmaması gereken transkripsiyon metinlerinin yazılış amaçları farklı farklı olsa da bunlar -özellikle sözcüklerin telaffuzlarına yani konuşma diline de yer verdikleri için- ses bilgisi ve başka açılardan önemli birer kaynaktır. Bu türden eserler üzerinde Batı'da 1900'lü yılların başında birtakım incelemeler yapılmaya başlanmışken Türkiye'deki araştırmalar 1990'lı yıllara kadar sarkmıştır. Günümüzde Almanca, Fransızca, İtalyanca, İngilizce yazılmış birtakım transkripsiyon metinleri üzerinde yapılan çalışmalar hâlâ devam etmektedir. Burada konu edinilen atasözlerine kaynaklık eden Osmanische Sprichwörter (Osmanlı Atasözleri) 1865'te Viyana'da yayımlanmış transkripsiyon metinlerindedir. Eserde 500 atasözü bulunmaktadır. Bilindiği gibi Arap alfabesi ile yazılan sözcükler genellikle kalıplaşmış bir imlaya sahip oldukları için çoğu zaman telaffuzu örter, tam olarak göstermezler. Osmanische Sprichwörter'de hem Alman ve hem de Fransız transkripsiyon sistemine göre atasözlerinin telaffuzları yazıya yansıtılmaya çalışılmış, böylelikle bizler için imla ile telaffuz arasındaki farklılıkların görülmesi imkânı ortaya çıkmıştır. Makalede Osmanische Sprichwörter'de bulunan 100 (301-400) atasözü değerlendirilmiş, bu atasözlerinde yer alan sözcük ve eklerin telaffuzları ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ses Bilgisi, Telaffuz, Transkripsiyon Metinleri, Atasözü

Abstract

Transcribed texts written in Latin letters by European scholars before the Letter Revolution of 1928 are very important for Turkish studies. It should be noted that they may contain some mistake as they are the works of non-native speakers. While these texts may have been written for other purposes, they are nonetheless significant phonological resources as they include pronunciation of words, i.e colloquial language. Studies on these type of works started in early 1900s in the West whereas they started in 1990s in Turkey. Transcribed texts written in German, French, Italian and English are currently being studied. The subject of this study is the transcribed texts of Osmanische Sprichwörter, published in 1865 in Vienna. It contains 500

Tuncay BÖLER*

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Sorumlu Yazar/ Corresponding Author

*Doç. Dr.
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-
Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü, Tokat-Türkiye.
EImek: tuncayboler@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9275-7083

Makale Geçmiş/ Article History

Geliş Tarihi: 18.01.2020
Kabul Tarihi: 13.03.2020
E-yayın Tarihi: 15.12.2020

proverbs. Words written in Arabic alphabet mostly obscured pronunciation as they had rigid, structured orthography. In *Osmanische Sprichwörter*, the pronunciation of proverbs are given both in German and in French transcription systems and thereby it was made possible to ascertain the difference between orthography and pronunciation. In this study, 100 (301 to 400) proverbs were evaluated. The pronunciations of the words and affixes were discussed.

Keywords: Phonetics, Pronunciation, Transcribed Texts, Proverb.

Giriş

Türklerin kullandıkları yazı sistemleri içinde en uzun soluklusu Arap alfabesidir. Bu eski yazı sisteminin, harf harf değil de yazılışıyla bütünleşmiş gözükken sözcükler genellikle bir bütün olarak okunmakta olduğundan, Türkçe için yeterince fonetik olmadığı herkesin malumudur (Tulum, 1991: 23). Yani okuyucu harfleri değil sözcüğü görmekte ve okumaktadır (Duman, 1999: 66). Buna göre, her ne kadar Arap alfabesi Türkler tarafından bin yıla yakın bir süre kullanılsa da bu alfabenin Türk dili için elverişsizliği nedeniyle araştırmacılar için kimi önemli sorunlar söz konusu olmuştur. Sözcük tabanlarındaki seslerin tespiti, ünlü ve ünsüz uyumundaki belirsizlikler bu sorunlar arasında sayılabilir.

Arap harfli Türkçe metinlerin bu eksikliğini gidermek için başvurulacak kaynaklar transkripsiyon metnidir. Transkripsiyon metinleri adı verilen yani Latin, Yunan, Ermeni, Süryani, İbrani, Kiril, Gürcü vb. alfabelerle yazılmış metinlerin sistematik biçimde incelenip çözümlenmesi dilin tarihsel fonetiğinin araştırılması bakımından önemli katkılar sağlayacaktır. Zira bu eserler Türkçenin tarihî fonetiği için birer hazine değerindedirler (Duman, 1995: 106).

Transkripsiyon metinleri üzerindeki ilk çalışmaları Batılılar yapmış, Foy'un transkripsiyon metinleri üzerindeki ilk denemesi daha yüzyılın başında (1901-1902) yayımlanmış olduğu hâlde, bu metinler üzerindeki sistematik inceleme ve çözümleme 30'lu yıllarda Halasi Kun, Bombaci, Rossi, Heffening vd. ile başlamıştır. Çok ümit vaat eden bu araştırmalara sonraki yıllarda da büyük şevk içinde devam edilmiştir (Hazai, 2012: 17). Transkripsiyon metinleri üzerinde ülkemizdeki çalışmalar ise ancak 1990'lı yıllarda başlamış, son yıllarda oldukça artmıştır.

Burada ele alınıp değerlendirilen *Osmanische Sprichwörter* de 19. yüzyıla ait bir transkripsiyon metnidir. Eserdeki Türkçe atasözleri Alman ve Fransızların okuyabilmeleri amacıyla Latin harfleri ile de gösterilmiştir. Böylelikle araştırmacılar için birçok sözcük ve ekte imlanın engellediği telaffuzları görme imkânı doğmuştur.

Makalede *Osmanische Sprichwörter* hakkında bilgi verildikten sonra eserdeki atasözleri (301-400 arası) incelenmiş, sonuç bölümünde atasözlerindeki kimi sözcük ve eklerin telaffuzları değerlendirilmiştir. Böylelikle transkripsiyon metinlerinin önemine bir kez daha dikkatler çekilmeye çalışılmıştır.

Osmanische Sprichwörter (=OS, Osmanlı Atasözleri)

Viyana Doğu Dilleri Akademisi (VDDA) öğrencileri M. Pasetti Ritter Von Friedenbourg, A. Rehn, A. Bargehr, J. Günner, E. Von Sauer-Czaky-Nordendorf, E. Trechich ve direktör Ottokar Maria Freiherr von Schlechta-Wssehrd tarafından hazırlanan OS'nin yayım tarihi 1865'tir. Eserde ele alınan atasözlerinin VDDA'ya

mensup iki eski öğrenci tarafından hazırlanan el yazmaları koleksiyonu ile Güvahi'ye ait el yazması esere dayandığı ön sözde ifade edilmiştir.

OS'de yer alan atasözü sayısı 500'dür. Atasözleri Arap alfabesiyle verilirken sadece ilk 250'sinde okuma işaretleri yani harekeler kullanılmış, atasözlerinin ikinci yarısında ise hareke önemsenmemiştir. Ayrıca, eserin amacı Alman ve Fransızlara Türk dilini öğretmek olduğu için böyle yapılmasında “kolaydan zora” geçiş düşüncesinin etkili olduğundan kitabın başında bahsedilmiştir. Yine OS'de belirtildiğine göre, eserde orta bir yol izlenerek hem “oryantal yazıma” yani kalıplaşmış imlaya sadık kalınmaya hem de telaffuzlar gösterilmeye çalışılmıştır. Hatta, eserde telaffuza daha fazla önem verildiğinin özellikle üzerinde durulmuştur.

OS'nin bir başka hedefi, Alman ve Fransızlara herhangi bir öğretmene ihtiyaç duymadan Osmanlıca yazıları okuyup anlamının başlangıçtaki zorluklarını aşabilmelerinde kolaylık sağlamaktır. Bununla birlikte eserde aynı kolaylık kendisini Almanca ve Fransızca metinler konusunda yetiştirmek isteyen Türklere de sunulmak istenmiştir. Bu çift taraflı sorumluluğu yerine getirmek için de mümkün olduğunca basit metinler seçilmiş, bu konudaki en iyi seçeneğin, atasözleri olduğu düşünülmüştür. Çünkü, atasözleri kısa ve özdürler, bununla birlikte gramer özellikleri yanında kültür ve gelenek barındırdıkları için de avantajlıdır.

OS'de Arap harfli metne yapılan ilaveler şunlardır:

Satır Altı (Almanca ve Fransızca) Tercüme

Arap harfli metinlerin altında atasözlerinin sözcük sözcük Almanca ve Fransızca tercümeleri verilmiştir. Bununla herhangi bir öğreticiye gereksinim duyulmadan çalışılabilmesi hedeflenmiştir. Ön sözde başka dillerde yaygın ve başarılı bir şekilde kullanılan bu metodun ilk kez (?) Batı Türkçesine ayrıntılı bir biçimde uygulandığının ifade edilmesi ilgi çekicidir.

Telaffuz

OS'de atasözlerinin Arap harfli yazımları yanında telaffuzlarına yani konuşma dilindeki biçimlerine de yer verilmiştir. Bu yapılırken biri Alman diğeri Fransız olmak üzere iki ayrı transkripsiyon sistemi kullanılmıştır. Eserde atasözlerinin ses bakımından “İstanbul'un en seçkin çevreleri”nde konuşulan dile uyarlanmaya çalışıldığının ifade edildiğini burada belirtmek gerekir.

Almanca ve Fransızca Tercüme

Burada atasözlerinin Almanca ve Fransızcaya tercümeleri verilmiştir. Bu tercüme kimi zaman atasözünün ifade ettiği anlama sahip söz konusu dillerde yer alan başka bir atasözünün verilmesi şeklinde yapılmıştır.

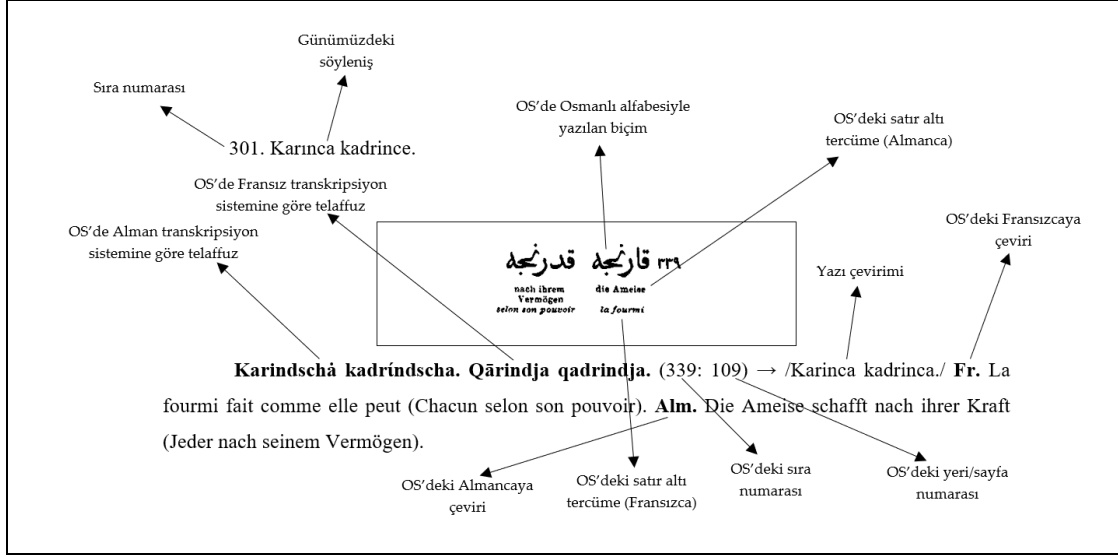
Sözlük

OS'nin sonunda atasözlerinde bulunan birtakım sözcüklerin Almanca ve Fransızca karşılıklarının yer aldığı bir sözlük de bulunmaktadır.

OS'deki Atasözleri

Aşağıda OS'deki 100 (301-400 arası)¹ atasözü günümüzdeki biçimlerine göre alfabetik sıraya dizilerek şemada yer alan bilgiler dâhilinde verilmiştir.

301. Karınca kadrince.

Karindschâ kadrindscha. Qārindja qadrindja. (339: 109) → /Karinca kadrinca./ Fr. La fourmi fait comme elle peut (Chacun selon son pouvoir). Alm. Die Ameise schafft nach ihrer Kraft (Jeder nach seinem Vermögen).

302. Karıncanın bile safrası var.

Karindschanÿn bilè şafrası var. Qārindjanyñ bilè safracı vār. (340: 109) → /Karıncanın~karıncanıñ bile safrası var./ Fr. La fourmi même a sa bile. Alm. Auch die Ameise hat ihre Galle.

303. Karış karış yağ bağla.

¹ Eserdeki diğer atasözleri şu yayınlarda ele alınıp değerlendirilmiştir: Böler, T. (2018). Osmanische Sprichwörter (1865) Adlı Eserdeki Türk Atasözleri ve Bu Atasözlerinin Telaffuzu. V. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları, 850-865; Böler, T. (2020). Osmanische Sprichwörter (1865) Adlı Eserdeki Türk Atasözleri ve Bu Atasözlerinin Telaffuzu -II-. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 49, 39-71; Böler, T. (2020). "Osmanische Sprichwörter (1865) Adlı Eserdeki Türk Atasözleri ve Bu Atasözlerinin Telaffuzu -III-" (Yayımlanmak üzere hakem sürecindedir.)

قارش قارش ياغ باغله ۳۳۶
 binde Fett Spanne Spanne
 tie de la graisse palme palme

Karÿsch karÿsch jagh baghlâ. Qârÿch qârÿch iâgh bâghla. (336: 109) → /Karış karış yağ bağla./ **Fr.** Peu à peu l'on prend de l'embonpoit. **Alm.** Spanne um Spanne setzt man Fett an.

304. Kar ne denli çok yağsa yaza kalmaz.

قار ندکلو چوق ياغسه ۳۴۱
 wenn schneit viel wie viel auch Schnee
 si neige beaucoup quelque la neige
 يازه قالماز
 (er) bleibt dem (bis
 nicht zum) Sommer
 (elle) ne reste à (jusqu'à)
 pas rien l'été

Kar nedenlû tschok jâghsa jafâ kalmâf. Qâr nedeñlu tchoq iâghsa iâza qâlmâz. (341: 111) → /Kar ne denlû~ne deñlû çok yağsa yaza kalmaz./ **Fr.** Quelque copieuse que tombe la neige, il n'en reste rien jusqu'à l'été. **Alm.** Wie stark es auch schneit, bis zum Sommer ist nichts mehr da.

305. Kartal sinek almaz.

قارتال سڭك آلماز ۳۳۴
 (er) nimmt die Fliege der Adler
 nicht (it) ne prend la mouche l'aigle
 pas

Kartâl sinék almâf. Qârtâl siñek âlmâz. (334: 109) → /Kartal sinek~siñek almaz./ **Fr.** L'aigle ne chasse pas les mouches. **Alm.** Adler fangen fliegen nicht.

306. Katı açılma, soğuk geçer.

قטי آچله صوغوق كچر ۳۴۴
 (sie) geht die Kälte öffne dich sehr (zu
 durch nicht sehr)
 (it) passe le froid ne s'ouvre pas beau-
 coup (trop)

Kati atschilma soúk getscher. Qati âtchilma souuq guetcher. (344: 111) → /Kati açılma souk geçer./ **Fr.** A trop se découvrir on risque de se refroidir. **Alm.** Oeffne dich nicht zu sehr, du könntest dich verkühlen.

307. Kaza geldikte (=gelince, geldiğinde) danış gözü kör olur.

قضا كلدكده دانش كوزي ۳۴۸
 ihr Auge die Weisheit wenn kommt das
 son oeil la sagesse quand vient Schicksal
 le sort
 كور اولور
 wird blind
 devient aveugle

Kafâ geldikde danisch göfi kjör olúr. Qazâ gueldikdè dânich gueuzi kieur olour. (348: 113) → /Kaza geldikde danış gözi kör olur./ **Fr.** Quand arrive ce qui est écrit,

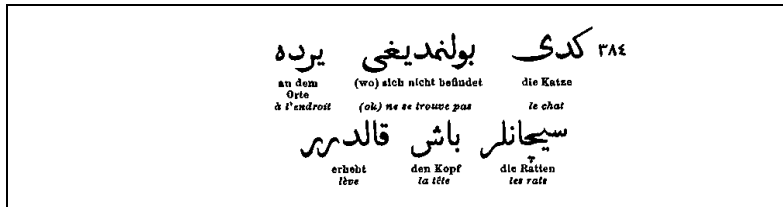
l'oeil de la sagesse s'obscurcit. **Alm.** Wenn das Schicksal kommt, erblindet das Auge der Weisheit.

308. Kazaya rıza gerek.

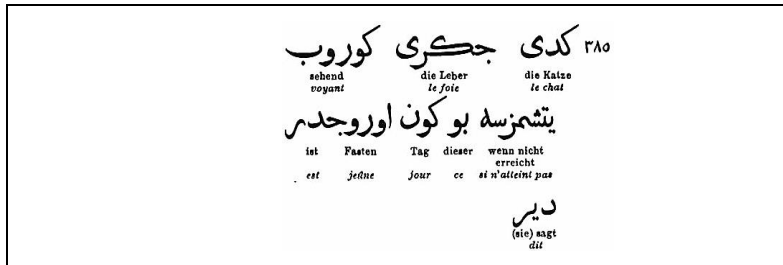
Kafajâ rifâ gerêk. Qazâia rizâ guerek. (349: 113) → /Kazaya riza gerek./ **Fr.** A ce que le sort désigne il faut qu'on se résigne. **Alm.** In seine Geschiecke heisst es sich schicken.

309. Kedi bulunmadığı yerde sıçanlar baş kaldırır.

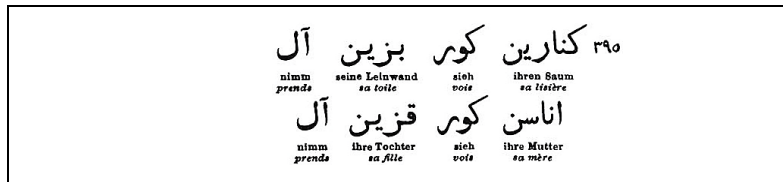
Kedi bulúnmadighi jerdê sitchanlâr bâsch kaldyrúr. Kedi boulounmadighi iêrdê sitchânlar bâch qâldyrur. (384: 123) → /Kedi bulunmadığı yerde sıçanlar baş kaldırır./ **Fr.** Quand le chat n'est pas au logis, les rats dansent sur la table. **Alm.** Wenn die Katze fort ist, tanzen die Mäuse.

310. Kedi ciğeri görüp yetişmezse bugün oruçtur, der.

Kedi dschijeri görüp jetischmêse bu gün urútschdir dêr. Kedi djüeri gueuroup ietichmezse bou gun ouroutchdir der. (385: 123) → /Kedi ciyeri görüp yetişmezse bu gün uruçdir der./ **Fr.** C'est aujourd'hui jeûne dit le chat, en voyant du foie auquel il ne peut atteindre. **Alm.** Sieht die Katze eine Leber und kann sie nicht erhaschen, sagt sie: Heute ist Fasttag.

311. Kenarını gör, bezini al; anasını gör, kızını al.

Kenarın gör befin al anasin gör kyfın al. Kenārın gueur bezin âl anâçin gueur qyzın âl. (395: 127) → /Kenarin gör bezin al anasin gör kızın al./ **Fr.** Prends l'étoffe

d'après la lisière, et la fille d'après la mère. **Alm.** Kaufst du Leinewand, prüfe ihren Rand nimmst du eine Frau, auf die Mutter schau.

312. Kendinden düşen ağlamaz.

۳۹۱ کندوقدن دوشن اغلاماز		
(er) weint nicht (il) ne pleure pas	derjenige, welcher fällt celui qui tombe	von selbst de soi-même

Gendyndén düschén aghlamáf. Guendynden duchen aghlāmāz. (396: 127) → /Gendinden düşen ağlamaz./ **Fr.** Qui tombe par sa faute ne se plaint pas. **Alm.** Wer durch eigene Schuld fällt, klagt nicht.

313. Kıştan sonra bahar olur.

۳۸۰ قیشدن صکره نهار اولور			
wird se fait	der Frühling le printemps	nach après	von dem Winter de l'hiver

Kyschdān ſonrā behār olur. Qychdan soñra behār olour. (380: 121) → /Kışdan sonra~soñra behar olur./ **Fr.** Après l'hiver vient le printemps (Après la pluie vient le beau temps). **Alm.** Auf den Winter folgt der Frühling (Auf Regen folgt Sonnenschein).

314. Kimin arabasında bulunursan onun türküsünü çağır.

۴۱۵ کیمک عربده سنده بولنورساک			
wenn du dich befindest si tu le trouves	in seinem Wagen dans sa voiture	wessen de qui	
آنک ترکیسنی چاغر			
singe chante	sein Lied sa chanson	dessen de celui	

Kimýn arabasindā bulunúrsan anyñ túrkisini tshaghýr. Kimyñ 'arabaçında boulounoursañ ânyñ turkiçini tchāghyr. (415: 131) → /Kimin~kimin arabasında~'arabasinda bulunursan~bulunursañ anın~anıñ türkisini çağır./ **Fr.** Chante la chanson de celui dont tu partages la voiture. **Alm.** In wessen Wagen du fährst dessen Lied singe.

315. Kimine hay hay, kimine vay vay.

۴۱۶ کیمینه های های . های های کیمینه			
dem Anderen à l'autre	he eh	he eh	dem Einen à l'un
وای وای			
		wah hélas	wah hélas

Kiminé hai hai kiminé wai wai. Kiminé hāi hāi kiminé vāi vāi. (416: 133) → /Kimine hay hay kimine vay vay./ **Fr.** A l'un la jouissance à l'autre la souffrance. **Alm.** Hier: Juhe und dort: O weh!²

316. Kimsenin nasibini kimse yemez.

² Bu atasözünde Almanca tercümenin sorunlu olduğu söylenebilir.

۳۹۴ كىسەنك نىصىبى كىسە يمىز			
ist nicht	Jemand	seinem, ihm bestimmten Anteil	eines Individuums
(il) ne mange pas	quelqu'un	sa part	de quelqu'un

Kimsenyn naşibini kimsè jeméf. Kimsenyñ naçıbini kimsè ñemez. (394: 125) → /Kimsenın-kimseniñ nasibini kimse yemez./ **Fr.** Personne ne saurait jouir de ce qui est destiné à un autre (Tout est écrit). **Alm.** Keiner vermag zu essen was dem Andern zugemessen (Alles ist voraus bestimmt).

317. Kimse yoğurdum kara demez.

۳۹۳ كىسە يوغۇردۇم قورە دىمىز			
sagt nicht	schwarz	meine geron- nene Milch	Jemand
ne dit pas	noir	mon lait caillé	quelqu'un

Kimsè jóurdúm karà deméf. Kimsè ñooroudoum qara demez. (393: 125) → /Kimse yourdum kara demez./ **Fr.** Personne ne convient que son lait soit trouble. **Alm.** Niemand sagt: Meine Milch ist trübe.

318. Kişinin hürmeti kendi elindedir.

۴۱۴ كىشىنىڭ ھىرمىتى كىندى			
eigen	Ihre Achtbarkeit	der Person	
propre	sa considération	de la personne	
الندە دىر			
	ist	In Ihrer	
	est	Hand	
		est	dans sa main

Kischinyñ hürmeti gendý elindè dir. Kichinyñ hurmeti guendy elindè dir. (414: 131) → /Kişinin~kişiniñ hürmeti gendı elindedir./ **Fr.** Chacun est l'artisan de sa réputation. **Alm.** Eines Jeden Ehre liegt in seiner Hand.

319. Kocamuş tilki ağdan korkmaz.

۳۵۴ قوجەمش تىلكى آغدىن قورقماز			
fürchtet sich	von dem	Fuchs	bejahrt
nicht	Netze		
n'a pas peur	des filets	renard	vieux

Kodschamýsch tilki aghdan korkmáf. Qodjamych tilki aghdan qorqmáz. (354: 113) → /Kocamuş tilki ağdan korkmaz./ **Fr.** Vieux renard ne craint pas les filets. **Alm.** Alter Fuchs fürchtet kein Netz.

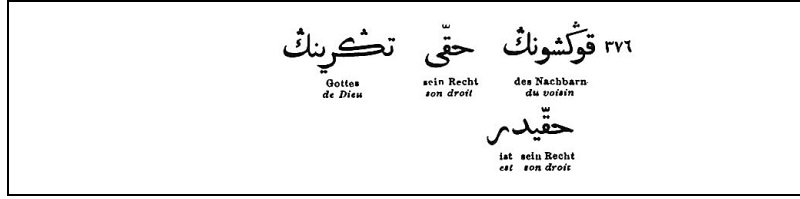
320. Kol ile baş kesilir.

۳۷۷ قول ايله باش كىسىلور			
wird abgeschnitten	der Kopf	mit	Arm
est coupé	à tête	avec	bras

Kól ilè bášch kesilúr. Qol ilè bách keçilur. (377: 121) → /Kol ile baş kesilir./ **Fr.** C'est le bras qui coupe la tête. **Alm.** Mit dem Arme schneidet man den Kopf ab.

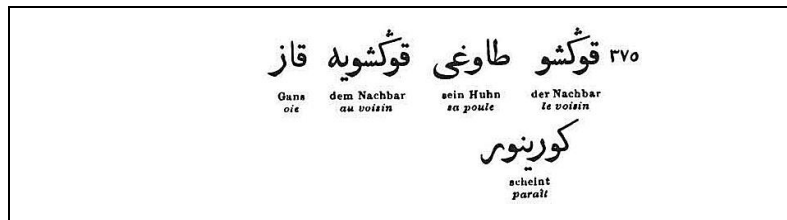
321. Komşunun hakkı Tanrı'nun hakkıdır.

Komschunún (konschunún)³ hakki tanrinyñ hakkidir. Qomchounouñ (qoñchounouñ) haqqi tañrinyñ haqqidir. (376: 121) → /Komşunun~komşunuñ (konşunun~koñşunuñ) hakki Tanrı'nın~Tanrı'nıñ hakkidir./ **Fr.** Droit du voisin, droit divin. **Alm.** Nachbarn-Recht ist Gottes-Recht.

322. Komşu tavuğu komşuya kaz görünür.

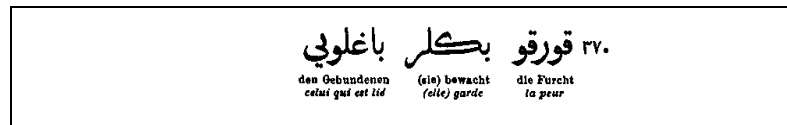
Komschú (konschú) thaúghi komschujà káf görünür. Qomchou (qoñchou) thāoughi qomchouïa qāz gueurinur. (375: 121) → /Komşu (konşu~koñşu) tauğı komşuya kaz görünür./ **Fr.** La poule du voisin nous paraît une oie. **Alm.** Des Nachbarn Huhn scheint dem Naschbarn eine Gans.

323. Korkak bezirgân fayda etmez.

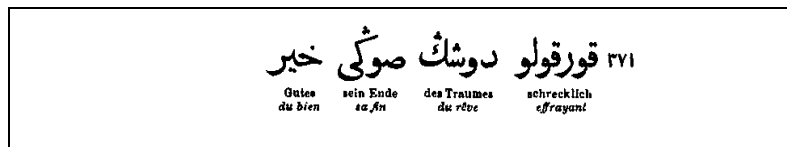
Korkak bâfirgân faidè etmef. Qorqâq bazirguiân fâidè etmez. (369: 119) → /Korkak bazirgân fayde etmez./ **Fr.** Négociant craintif ne fait pas fortune. **Alm.** Ein furchtsamer Kaufmann gewinnt nichts.

324. Korku bekler bağlyı.

Korkú beklèr bağlyji. Qorqou beklèr bāğlyii. (370: 119) → /Korku beklèr bağlyı./ **Fr.** C'est la peur qui garde le prisonnier. **Alm.** Den Gefesselten bewacht die Furcht.

325. Korkulu düşün sonu hayır.

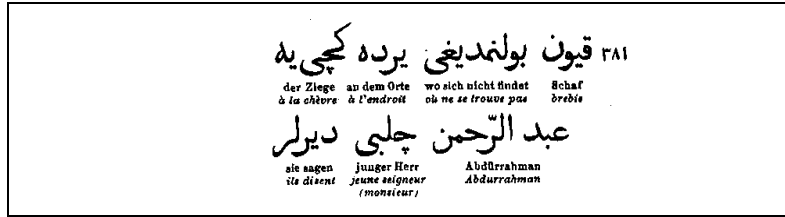

³ Parantez içindeki biçimler OS'de "yerine, ya da" notu ile verilen telaffuzdur.

Korkulú duschýn ßonú chajjr. Qorqoulou douchyñ soñou khaïr. (371: 119) → /Korkulu düşin~düşin sonu~soñu hayr./ **Fr.** Vilain rêve amène bonne fin. **Alm.** Böser Traum bringt Gutes.

326. Koyun bulunmadığı yerde keçiyeye Abdurrahman Çelebi derler.

Kojún bulúnmadighi jerdé ketschijé abdúrrahmán tschelebi derlér. Qoïoun boulounmadighi ierdé ketchiüè 'abdurrahman tchelebi derler. (381: 121) → /Koyun bulunmadığı yerde keçiyeye Abdurrahman~Abdurrahman Çelebi derler./ **Fr.** Où manquent les brebis on apostrophe la chèvre par mon seigneur (Lorsqu'on n'a pas ce qu'on aime, il faut aimer ce que l'on a). **Alm.** Wo Schafe fehlen, titulirt man die Ziege; "Junger Herr!" (Wo Besseres fehlt, ehrt man auch minder Gutes).

327. Köpek köpeği yemez.

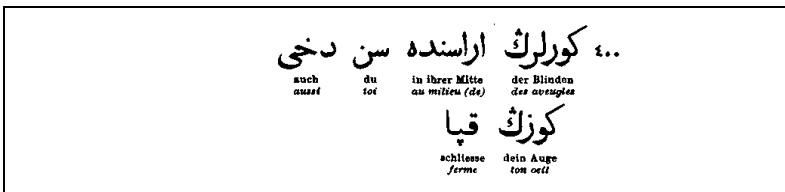
Kjöpèk kjöpeji jeméf. Kieupek kieupeii ñemez. (397: 127) → /Köpek köpeyi yemez./ **Fr.** Les chiens ne se mangent point entre eux. **Alm.** Ein Hund frisst den andern nicht.

328. Kör kuşun yuvasını Tanrı yapar.

Kjör kuschún juwasini tanrı japâr. Kieur qouchouñ iouvâcini tañri japâr. (399: 127) → /Kör kuşun~kuşuñ yuvasini Tanrı~Tañri yapar./ **Fr.** A l'oiseau aveugle Dieu fait le nid. **Alm.** Für den blinden Vogel baut Gott das Nest.

329. Körlerin arasında sen dahi gözünü kapa.

Kjörlerýn arasindá sèn dahi göfýn kapá. Kieurleryñ arāçinda sen dahi guezyñ qapá. (400: 127) → /Körlerin~körleriñ arasinda sen dahi gözün~gözüñ kapa./ **Fr.** Lorsque tu visites des aveugles, ferme les yeux. **Alm.** Unter Blinden schliess' auch du die Augen.

330. Körün istediği nedir? İki göz...

zwei	ist	was	was er wünscht	des Blinden
deux	est	quoi	ce qu'il désire	de l'aveugle
كورك استديكي نه در ايكي				
كوز				Auge œil

Kjörýn istediji nè dir iki göf. Kieuryñ istediñi nè dir iki gueuz. (401: 127) → /Körün~körüñ istediği nedir iki göz./ **Fr.** Que désire l'aveugle? Deux yeux. **Alm.** Was wünscht der Blinde? Zwei Augen.

331. Kul dediği olmaz, Allah dediği olur.

Gott	wird nicht	was er sagt	der Diener
Dieu	ne se fait pas	ce qu'il dit	(Gottes), (der Mensch)
قول ديديكي اولماز الله			
ديدیکی اولور			
wird		was er sagt	le serviteur
se fait		ce qu'il dit	(de Dieu), (l'homme)

Kúl dedigi olmaf alláh dedigi olur. Qoul dedigui olmaf allah dedigui olur. (378: 121) → /Kul dediği olmaz Allah dediği olur./ **Fr.** Ce n'est pas l'arrêt de l'homme, mais celui de Dieu qui s'accomplit (L'homme propose, Dieu dispose). **Alm.** Nicht des Menschen, sondern Gottes Spruch erfüllt sich (Der Mensch denkt, Gott lenkt).

332. Kulluktan ululuk.

die Größe	von der Knechtschaft
la grandeur	de la servitude
قوللقدن اولوق	

Kullukdan ululuk. Qoullouqdan ouloulouq. (379: 121) → /Kullukdan ululuk./ **Fr.** L'obéissance mène à la puissance. **Alm.** Aus der Knechtschaft zur Herrschaft.

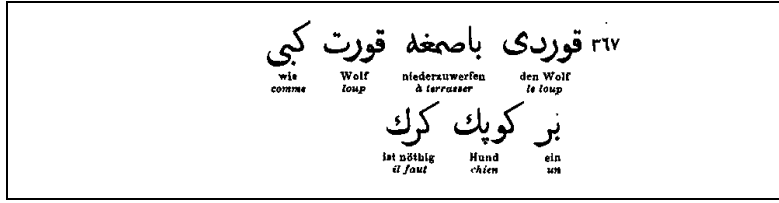
333. Kurbağasız kil olmaz.

ist nicht	Schlamm	ohne Frosch
n'existe pas	(Schlamm)	sans grenouille
قورباغاسز كيل اولماز		
0		

Kurbaghasýf gil olmaf. Qourbaghasyz guil olmaf. (355: 115) → /Kurbağasız gil olmaz./ **Fr.** Point de mare sans grenouille. **Alm.** Keine Pfütze ohne Frosch.

334. Kurdu basmaya kurt gibi bir köpek gerek.

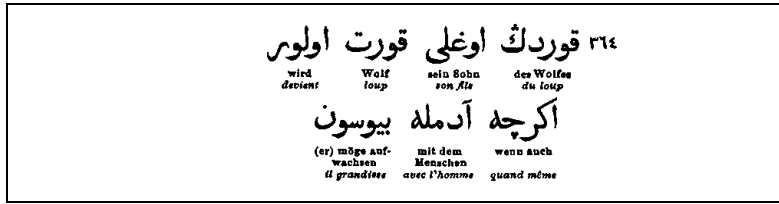
Kurdú başmaghá kurd gibi bir kjöpék gerék. Qourdou bāsmagha qourd guibi bir kieupek guerek. (367: 117) → /Kurdu basmağa kurd gibi bir köpek gerek./ **Fr.** Pour chasser le loup il faut un chien-loup. **Alm.** Wider den Wolf bedarf es eines Wolfshundes.

335. Kurdu kulağından tutmak pek güçtür.

Kurdú kulaghindân thutmâk pêk gûtschdir. Qourdou qoulâghindan thoutmaq pek gutchdir. (368: 119) → /Kurdu kulağından tutmak pek güçtür./ **Fr.** Il est difficile de saisir le loup par les oreilles. **Alm.** Den Wolf beim Ohre fassen ist schwer.

336. Kurdun oğlu kurt olur, eğerçi adamla büyüün.

Kurdún oghlú kurd olúr egêrtsche adámle bøjúsún. Qourdouñ oghlou qourd olour èguertche âdamlè beuüçun. (364: 117) → /Kurdun~kurduñ oğlu kurd olur eğerçe (?) adamle böyüsün./ **Fr.** Le louveteau se fera loup, lors même qu'il grandit parmi les hommes. **Alm.** Der Sohn des Wolfes bleibt ein Wolf, mag er auch unter Menschen aufwachsen.

337. Kurdun oğlu kuzu olmaz.

Kurdún oghlú kufú olmaf. Qourdouñ oghlou qouzou olmaf. (365: 117) → /Kurdun~kurduñ oğlu kuzu olmaz./ **Fr.** Louveteau ne deviendra jamais agneau (Un loup n'engendre pas des moutons). **Alm.** Der Sohn des Wolfes wird kein Lamm.

338. Kurdu ormandan açlık çıkarır.

Kurdú ormandan adschlyk tschykarúr. Qourdou ormāndan ādjlyq tchyqārur. (366: 117) → /Kurdu ormandan acılık çıkarúr./ **Fr.** La faim fait sortir le loup de la forêt (La faim chasse le loup hors bois). **Alm.** Der Hunger treibt den Wolf aus dem Walde.

339. Kurt başını kayırmaz.

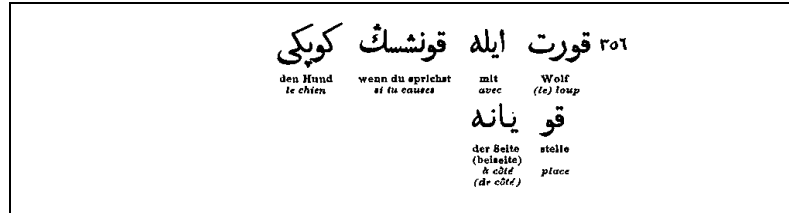
Kurd baschin kairmáf. Qourd bāchin qāirmāz. (357: 115) → /Kurd başın kayırmaz (?)./ **Fr.** Le loup ne se soucie guère de sa tête. **Alm.** Den Wolf kümmert sein Kopf nicht.

340. Kurt çoban olmaz.

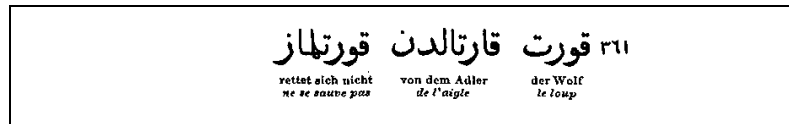
Kurd tschobān olmáf. Qourd tchobān olmāz. (359: 115) → /Kurd çoban olmaz./ **Fr.** Le loup ne sera jamais berger. **Alm.** Der Wolf wird nie zum Hirten.

341. Kurt ile konuşsan köpeği ko yana.

Kurd ilè konuschsān kjöpeji ko janā. Qourd ilè qonouchsañ kieupeñi qo iāna. (356: 115) → /Kurd ile konuşsan~konuşsañ köpeyi ko yana./ **Fr.** Veux tu hanter le loup, garde le chien auprès de toi. **Alm.** Verkehrst du mit dem Wolfe, halte den Hund zur Seite.

342. Kurt kartaldan kurtulmaz.

Kurd kartaldān kurtulmáf. Qourd qārtāldan qourtoulmāz. (361: 115) → /Kurd kartaldan kurtulmaz./ **Fr.** Le loup ne saurait échapper à l'aigle. **Alm.** Der Wolf entrinnt dem Adler nicht.

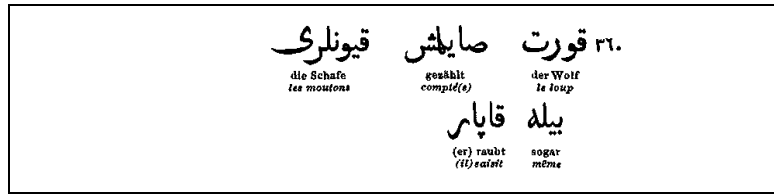
343. Kurt kocayınca köpeğin maskarası olur.

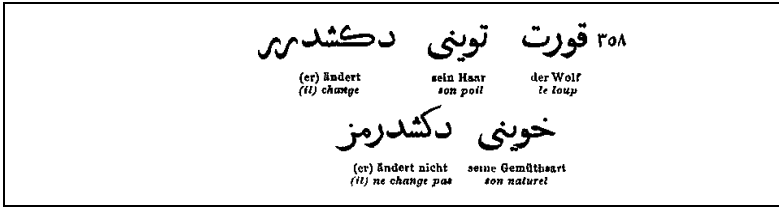
Kurd kodschajindsche kjöpejyn maşcharasi olúr. Qourd qodjaiindjè kieupejyñ maskharaçi olour. (362: 117) → /Kurd kocayince köpeyin~köpeyiñ maşcharasi olur./ Fr. Les chiens se moquent du loup qui vieillit. Alm. Des alternden Wolfes spotten die Hunde.

344. Kurt sayılmış koyunları bile kapar.

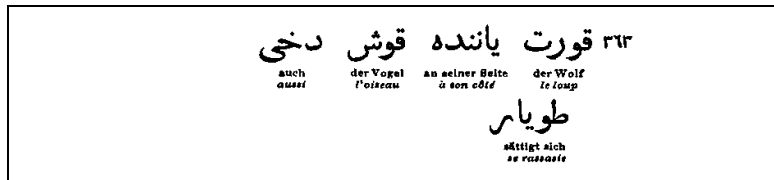
Kurd şajilmış kojunleri bilè kapâr. Qourd sâilmych qoïounleri bilè qâpâr. (360: 115) → /Kurd sayılmış koyunleri bile kapar./ Fr. Le loup enlève aussi les moutons comptés (A brebis comptées, loup les mange). Alm. Auch gezählte Schafe raubt der Wolf.

345. Kurt tüyünü değıştirir, huyunu değıştirmez.

Kurd tūjini dejischdirūr chujini dejischdirmēf. Qourd tuīni deīichdirūr khouīini deīichdirmez. (358: 115) → /Kurd tūyini deyişdirūr huyini deyişdirmez./ Fr. Le loup change de fourrure, mais non pas de nature. Alm. Der Wolf wechselt seine Schur, nicht seine Natur.

346. Kurt yanında kuş dahi doyar.

Kurd janında kusch dahi dhojâr. Qourd iānında qouch dahi dhojâr. (363: 117) → /Kurd yanında kuş dahi doyar./ Fr. A côté du loup l'oiseau trouve encore sa pâture. Alm. Wo ein Wolf lebt, geht auch der Vogel nicht zu Grunde.

347. Kuru yanında yaş da yanar.

قورۇ ياننده ياش دە يانار			
(es) brennt	auch das Nasse	an seiner Seite	trocken (das Trockene)
(il) brûle	aussi l'humide	à côté de	sec (ce qui est sec)

Kurú janında jäsçhda janâr. Qourou iânında iächda iânâr. (372: 119) → /Kuru yanında yaş da yanar./ **Fr.** Près du bois sec aussi l'humide prend feu. **Alm.** Neben dem Trockenen brennt auch das Nasse.

348. Kuş var eti yenir, kuş var et yedirirler.

قوش وار اتي ينور قوش					
Vogel	wird gegessen	sein	es gibt	Vogel	
oiseau	se mange	sa viande	il y a	oiseau	
وار ات يدررلر					
als machen essen	Fleisch	es gibt			
ils font manger	de la viande	il y a			

Küş war eti jenûr küş war ét jedirirler. Qouch vār eti ienur qouch vār et iedirirler. (374: 119) → /Kuş var eti yenür kuş var et yedirirler./ **Fr.** Il est des oiseaux dont on mange la chair, et d'autres qui en mangent eux-mêmes. **Alm.** Vögel gibt es, deren Fleisch man isst; Vögel gibt es, die selber Fleisch fressen.

349. Kutsuz kuşun yuvası doğan yanında olur.

قوتسىز قوشك يواسى طوغان				
der Falke	sein Nest	des Vogels	ohne Nahrung	
faucon	son nid	de l'oiseau	sans nourriture	
يانتده اولور				
visd (lat)	an seiner Seite			
se fait (lat)	à côté de			

Kutsýf kuschún juvasi thoghân janında olúr. Qoutsyz qouchouñ iouvâçi thoghân iânında olour. (353: 113) → /Kutsız kuşun~kuşuñ yuvasi toğan yanında olur./ **Fr.** L'oiseau qui manque de nourriture fait son nid près du faucon. **Alm.** Der hungernde Vogel baut sein Nest in der Nähe des Falken.

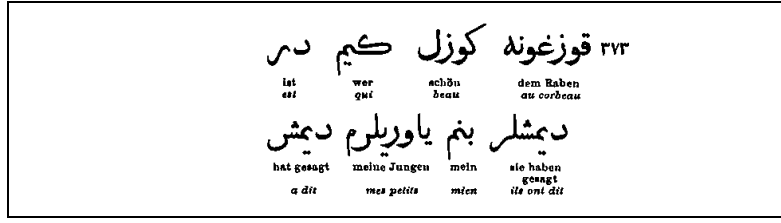
350. Kuyuyu boyunca kaz.

قيني بونجه قاز		
grabe	nach seiner Tiefe	den Brunnen
creuse	selon sa profondeur	le puits

Kujujú bojundsçhâ kaf. Qouïouïou boïoundscha qâz. (382: 123) → /Kuyuyu boyunca kaz./ **Fr.** Il faut creuser le puits selon sa profondeur. **Alm.** Grabe den Brunnen nach seiner Tiefe.

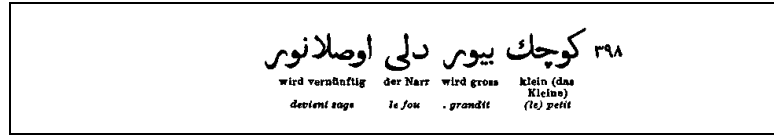
351. Kuzguna güzel kimdir demişler, benim yavrularım demiş.

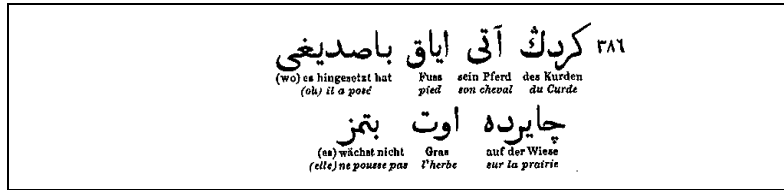
Kufghunâ güfêl kim dir demyschlêr benûm jawrularûm demÿsch.
Qouzghouna guzel kim dir demychler benum iävroularum demych. (373: 119) →
 /Kuzguna güzel kimdir demışler benüm yavrularüm demış./ **Fr.** Tout corbeau trouve
 son petit beau. **Alm.** Man fragte den Raben: Wer ist schön? "Meine Jungen sind es"
 sprach er (Jeder Laffe lobt seine Kappe).

352. Küçük büyür, deli uslanır.

Kütschûk böjûr deli uşlanûr. Kutchuk beuîur deli ouslânur. (398: 127) →
 /Küçük böyür deli uslanûr./ **Fr.** Ce qui est petit grandira, et le fou même finit par
 devenir raisonnable. **Alm.** Kleines wird grösser, und selbst Narren werden vernünftig.

353. Kürdün atı ayak bastığı çayırda ot bitmez.

Kürdÿn atı ajâk başdıghı tschaidê ot bitmêf. Kurdyñ âti aîâq bäsdiğhi
tchâirde ot bitmez. (386: 123) → /Kürdın~kürdiñ atı ayak basdığı çayırde (?) ot bitmez./
Fr. Lorsque le cheval d'un Curde a foulé la terre, l'herbe cesse d'y croître. **Alm.** Wo des
 Kurden Pferd den Huf hinsetzt, dort wächst kein Gras mehr.

354. Lakırtı ile pilav olmaz.

Lakırdÿ ilê pilâw olmâf. Lâqırdÿ ilê pilâv olmâz. (417: 133) → /Lakırdı ile pilav
 olmaz./ **Fr.** Ce n'est pas en babillant qu'on fait cuire le riz. **Alm.** Mit schönen Worten
 kocht man keinen Reis.

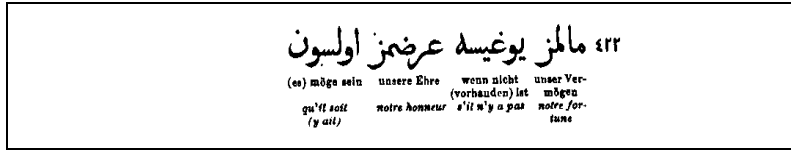
355. Leyleğın ömrü lak lak ile geçer.

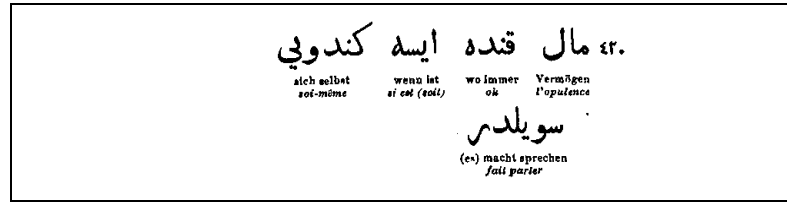
Leilegyn ömri lək lək ilə getschër. Leileguyñ eumri lek lek ilè guetcher. (418: 133) → /Leyleğın~leyleğın ömri lek lek ile geçer./ Fr. La cicogne passe sa vie à craguetter. **Alm.** Des Storchs Leben geht hin mit Klappern.

356. Malımız yoksa ırzımız olsun.

Malimūf joghise irfimūf olsun. Mālimuz ioghice 'irzimuz olsun. (422: 133) → /Malimüz yoğise irzimüz~'irzimüz olsun./ Fr. Faute de richesses ayons du moins de l'honneur! **Alm.** Fehlt uns Gold lasst uns wenigstens Ehre haben!

357. Mal kanda (=nerede) ise kendini söyler.

Mal kandā isē gendyji söljledir. Māl qanda içe guendyii seuledir. (420: 133) → /Mal kanda ise gendiyi söyler./ Fr. La richesse se fait connaître d'ellemême. **Alm.** Reichthum gibt sich von selbst kund.

358. Mal, mal kazanır.

Mal mal kafanūr. Māl māl qazānur. (321: 133) → /Mal mal kazanır./ Fr. L'argent attire l'argent (Le capital augmente par lui-même). **Alm.** Geld macht Geld gewinnen (Wo Tauben sind, fliegen Tauben zu).

359. Maslahatların hayrısı (=hayırlısı) ortası.

Maslahatleryn chairisi ortasi. Maslahatleryn khairici ortaçi. (427: 135) → /Maslahatlerin~maslahatlerin hayrısı ortasi./ Fr. Le mieux en tout est le juste milieu. **Alm.** Das Beste liegt in der Mitte.

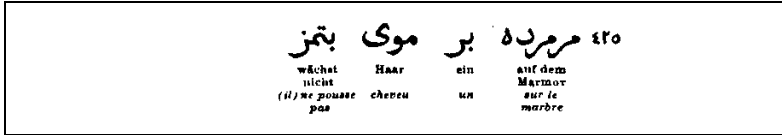

360. Mazi zikrolunmaz.

Mafi fikr olunmâf. Mâzi zikr olounmâz. (419: 133) → /Mazi zikrolunmaz./ Fr. Il ne faut pas revenir sur le passé. **Alm.** Vergangenes wärme nicht auf.

361. Mermerde bir muy bitmez.

Mermerdê bir mûi bitmêf. Mermerdê bir mouï bitmez. (425: 135) → /Mermerde bir muy bitmez./ Fr. Il ne pousse pas de cheveu sur le marbre. **Alm.** Auf dem Marmor wächst kein Haar.

362. Meyhaneci gazel almaz.

Mejchanedschi ghafêl almâf. Meïkhânedji ghazel âlmâz. (430: 135) → /Meyhaneci gazel almaz./ Fr. L'aubergiste ne se paie pas de belles paroles. **Alm.** Mit Liedern zahlt man keine Zeche.

363. Misafir misafiri sevmez, ev sahibi ikisini sevmez.

Müsafir müsafiri sewmêf ew şahibi ikisini sewmêf. Muçâfir muçâfiri sevmez ev sâhibi ikiçini sevmez. (426: 135) → /Müsafir müsafiri sevmez ev sahibi ikisini sevmez./ Fr. Le convire n'aime pas le convire, et le maître de la maison n'aime ni l'un, ni l'autre. **Alm.** Ein Gast liebt den andern nicht, und der Hausherr liebt keinen von beiden.

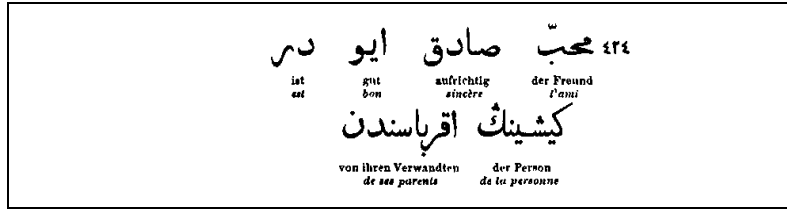
364. Muhabbet iki baştandır.

Muhabbêt iki bashdândir. Mouhabbet iki bâchdandır. (423: 133) → /Muhabbet iki başdandır./ Fr. L'amour doit être réciproque. **Alm.** Die Liebe muss gegenseitig sein.

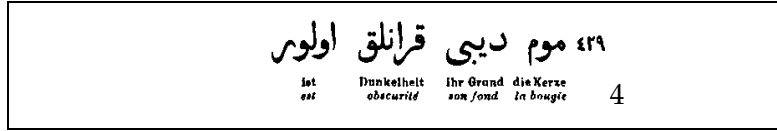

365. Muhibb-i sadık iyidir kişinin akrabasından.

Muhibbi ṣadık eju dir kischinyñ akrabāsindān. Mouhibbi sādiq èju dir kichinyñ aqrabāçindan. (424: 135) → /Muhibbi sadik eyüdir kişinin~kişiniñ akrabasından./ **Fr.** Mieux vaut ami que parent. **Alm.** Wahre Freunde sind besser als Verwandte.

366. Mum dibi karanlık olur.

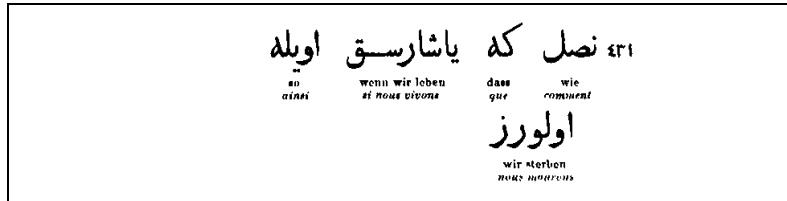
Mum dibi karanlyk olur. Moum dibi qarānlyq olour. (429: 135) → /Mum dibi karanlık olur./ **Fr.** La bougie n'éclaire pas sa base. **Alm.** Der Raum unterhalb der Kerze ist dunkel.

367. Müft (=bedava) sirke baldan tatlıdır.

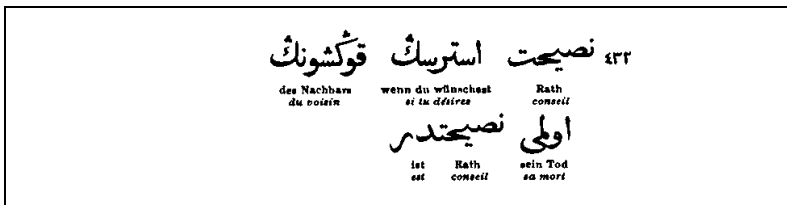
Müft sirkè baldān thatlú dir. Muft sirkè bāldan thātlu dir. (428: 135) → /Müft sirke baldan tatlıdır./ **Fr.** Vinaigre donné est plus doux que miel (acheté). **Alm.** Essig umsonst schmeckt süsser als Honig.

368. Nasıl ki yaşarsak öyle ölürüz.

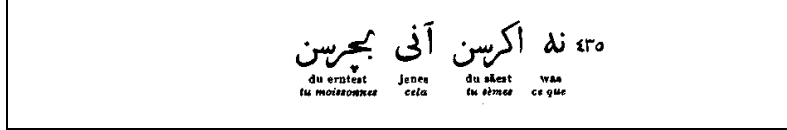
Nāsl ki jaschārsak öjlè ölürüz. Nasl ki iāchārçaq euilè euluruz. (431: 135) → /Nasl ki yaşarsak öyle ölürüz./ **Fr.** Tels que nous vivons, tels nous mourrons. **Alm.** Wie unser Leben, so unser Tod.

369. Nasihat istersen komşunun ölümü nasihattir.

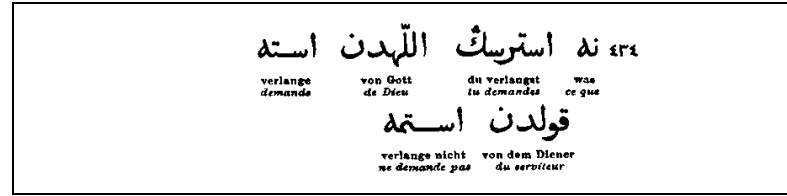
Naḥihât istersen komschunún ölümü naḥihâtdir. Naçihat isterseñ qomchounouñ eulumi naçihatdir. (432: 137) → /Nasihât istersen~isterseñ komşunun~komşunuñ ölümü nasihatdir./ **Fr.** As-tu besoin d'un conseil; la mort de ton prochain t'en fournit. **Alm.** Brauchst du Rath? Der Tod deines Nachbars gibt dir solchen.

370. Ne ekersin⁴ onu biçersin.

Ne ekersin ani bitschersin. Nè ekersin âni bitchersin. (435: 137) → /Ne ekersin ani biçersin./ **Fr.** Chacun recueillera ce qu'il a semé. **Alm.** Wie du säest wirst du ernten.

371. Ne istersen Allah'tan iste, kuldán isteme.

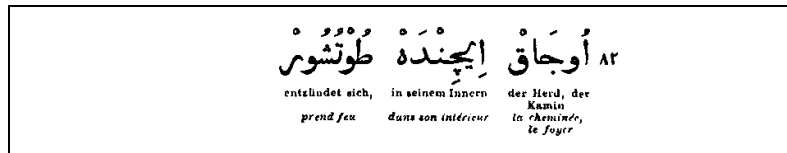
Ne istersen allahdán istè kuldán isteme. Nè isterseñ allahdan istè gouldan istemè. (434: 137) → /Ne istersen~isterseñ Allah'dan iste kuldán isteme./ **Fr.** Ce que tu demandes, demande-le à Dieu, et non pas à son serviteur (à l'homme). **Alm.** Was du verlangst, verlange von Gott, nicht von seinem Diener (dem Menschen).

372. Nursuz göz ve hikmetsiz dil, ikisi de göz ve dil değil.

Nursýf göf we hükmetsýf dil ikiside göf we dil dejil. Noursyz gueuz vè hukmetsyz dil ikiçidè gueuz vè dil deñil. (433: 137) → /Nursız göz ve hükmetsız dil ikisi de göz ve dil deyil./ **Fr.** Un oeil sans lumière ne mérite pas ce nom, de même que la langue que ne guide pas la raison. **Alm.** Ein Auge ohne Licht ist kein Auge, und eine Zunge ohne Weisheit ist keine Zunge.

373. Ocak içinde tutuşur.

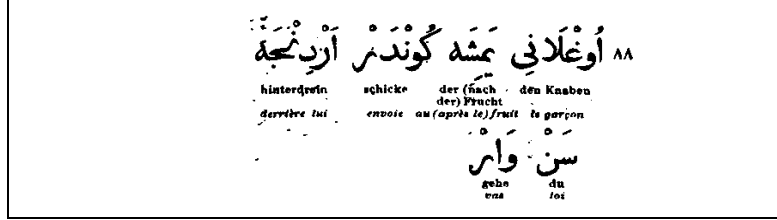

⁴ Atasözündeki bu sözcük günümüzde *ekersen* biçimindedir.

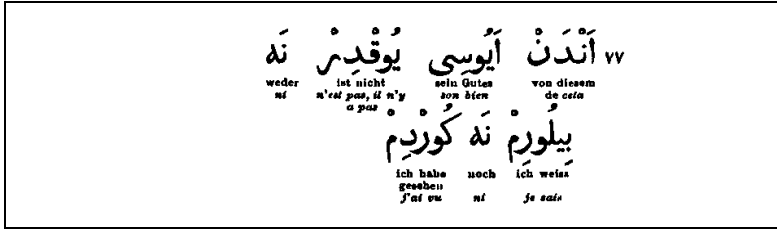
Odschäk itschindè thutuschür. Odjāq itchindè thoutouchour. (82: 27) → /Ocak içinde tutuşur./ **Fr.** La cheminée prend feu en dedans. **Alm.** Der Kamin entzündet sich von innen.

374. Oğlanı yemişe gönder, ardınca sen var.

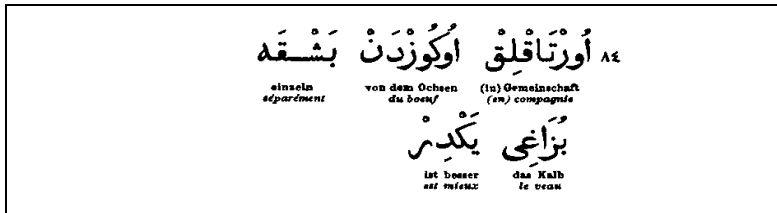
Oghlani jemischè göndër ardinschâ sèn war. Oghlāni ñemichè gueunder arindja sen vār. (88: 31) → /Oğlanı yemişe gönder ardınca sen var./ **Fr.** Envoyez le garçon chercher des fruits, mais, vous-même, ayez soin de le suivre. **Alm.** Lass den Burschen das Obst holen, du selbst aber gehe hinterdrein.

375. Ondan iyisi yoktur, ne bilirim ne gördüm.

Andān ejüsi jökdir nè bilürüm nè gördüm. Andan eüçi ñoqdir nè bilurum nè gueurdum. (77: 27) → /Andan eyüsi yokdir ne bilürüm ne gördüm./ **Fr.** Je n'en sais rien, je n'ai rien vu, voilà les réponses les plus sages. **Alm.** Bessere Rede gibt es nicht als: Mir ist nichts bekannt, ich habe nichts gesehen.

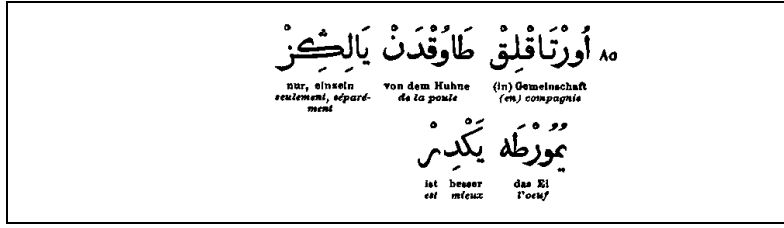
376. Ortaklık öküzden başka buzağı yeğdir.

Ortaklÿk öküfdèn baschkâ bufaghÿ jëkdîr. Ortāqlÿq eukuzden bachqa bouzāghÿ ñekdir. (84: 29) → /Ortaklık öküzden başka buzağı yekdir./ **Fr.** Un veau à toi seul est préférable à un boeuf en compagnie. **Alm.** Lieber ein Kalb für sich als einen Ochsen mit Andern.

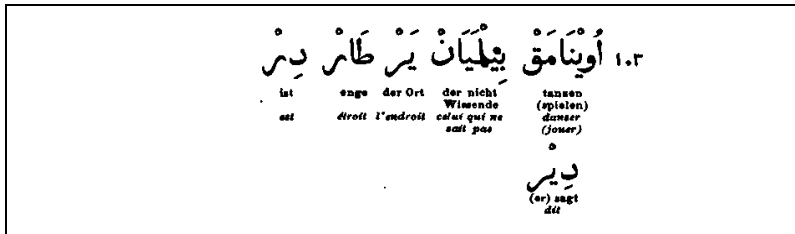
377. Ortaklık tavuktan yalnız yumurta yeğdir.

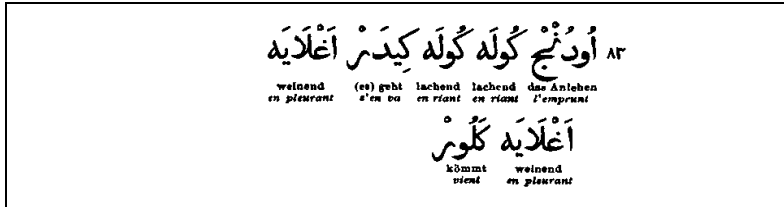
Ortaklıq thaúkdán jalynýf jumurthá jekdir. Ortāqlıq thāouqdan iālyñız ioumourtha iekdir. (85: 29) → /Ortaklık taukdan yalnız~yalıñız yumurta yekdir./ Fr. Mieux vaut l'oeuf qui est à moi seul que la poule qui m'appartient en compagnie. **Alm.** Besser ein Ei allein als eine Henne in Gemeinschaft.

378. Oynamak bilmeyen yer dardır, der.

Oinamāk bilmejen jēr dhār dir der. Oināmaq bilmeien ier dhār dir der. (103: 35) → /Oynamak bilmeyen yer dardır der./ Fr. Qui ne sait pas danser prétexte le manque d'espace. **Alm.** Wer nicht tanzen kann, sagt: Der Raum ist zu enge.

379. Ödünc güle güle gider, ağlaya ağlaya gelir.

Ödündsch güle güle gidēr aghlajā aghlajā gelūr. Eudundj gulè gulè guider aghlāia aghlāia guelur. (83: 29) → /Ödünc güle güle gider ağlaya ağlaya gelür./ Fr. L'argent emprunté s'en va en riant, et se rattrape qu'en pleurant. **Alm.** Erborgtes Geld geht mit Lachen, kommt, mit Weinen (Lachend macht man Schulden, weinend zahlt man sie).

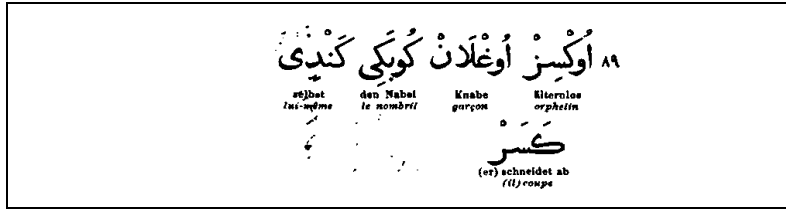
380. Öfke ile kalkan ziyan ile oturur.

Ökjè ilè kalkàn fiàn ilè oturúr. Eukiè ilè qālqān ziān ilè otourour. (92: 31) → /Öke ile kalkan zyan (?) ile oturur./ Fr. Qui se lève avec rage se rassied avec dommage. **Alm.** Wer in Zorn aufsteht, setzt sich mit Schaden nieder.

381. Öksüz oğlan göbeği(ni) kendi keser.

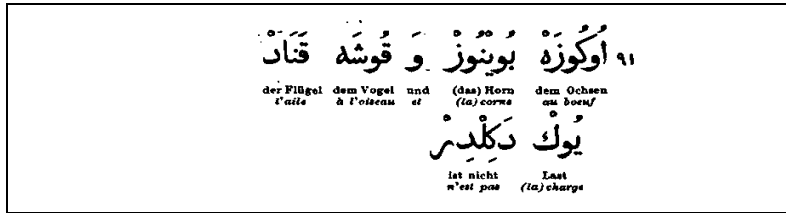
Öksyř oğlān göbeji gendý keser. Euksyz oğlān gueubei guendy keser. (89: 31) → /Öksüz oğlan göbeyi gendı keser./ Fr. L'orphelin coupe lui-même son nombril (Il doit s'aider lui-même). Alm. Das Waisenkind schneidet sich selbst sie Nabelschnur ab (d. h. muss sich selbst helfen).

382. Öksüzün karnı doymaz.

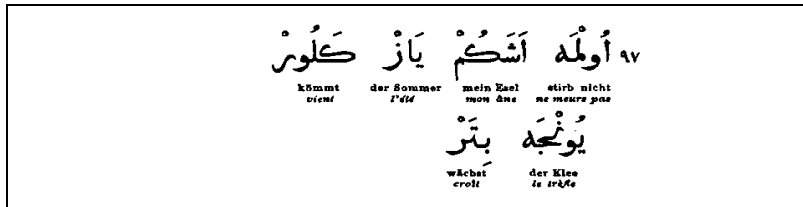
Öksyřyn karnı dhoimāf. Euksyzyñ qarnı dhoimāz. (90: 31) → /Öksüzün~öksüzün karnı doymaz./ Fr. L'orphelin a toujours faim. Alm. Der Magen der Waise wird nicht satt.

383. Öküze boynuz ve kuşa kanat yük değildir.

Öküfê boinúf we kuschá kanād júk dejildir. Eukuzè boïnouz ve qoucha qanād jük deildir. (91: 31) → /Öküze boynuz ve kuşa kanad yük deyildir./ Fr. Les cornes ne pèsent point au taureau, ni les ailes à l'oiseau. Alm. Dem Ochsen ist sein Horn, dem Vogel sein Flügel keine Last.

384. Ölme eşeğim yaz gelir, yonca biter.

Ölme⁵ eschejüm jāf gelür jondschá biter. Eulmè ècheiüm iāz guelur iöndja biter. (97: 33) → /Ölme eşeyüm yaz gelür yonca biter./ Fr. Ne meurs pas, ô mon âne!

⁵ Bu sözcükteki ilk ünlü OS'de (ü) ile gösterilmiştir. Harfin üzerindeki işaret vurguyu belirtmektedir. Makalede kullanılan font içerisinde böyle bir simge olmadığı için ise burada /ö/ biçiminde verilmekle yetinilmiştir.

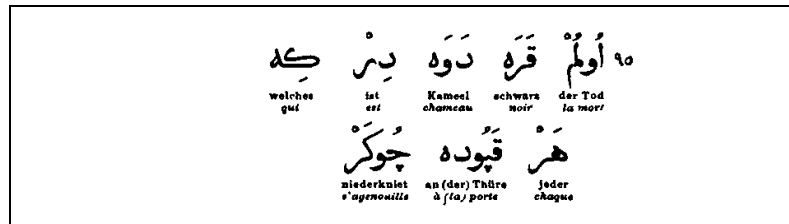
L'été viendra et fera pousser le trèfle. **Alm.** Stirb nicht, mein Esel! Der Sommer wird kommen und mit ihm der Klee.

385. Ölmüş arslanın sakalını yolarlar.

Ölmüş arslanýn sakalın jolarlar. Eulmych arslányň saqalın iolärlar. (96: 33) → /Ölmüş arslanın~arslanıñ sakalın yolarlar./ **Fr.** Au lion mort on arrache la barbe. **Alm.** Dem todten Löwen rauft man den Bart aus.

386. Ölüm kara devedir ki her kapıda çöker.

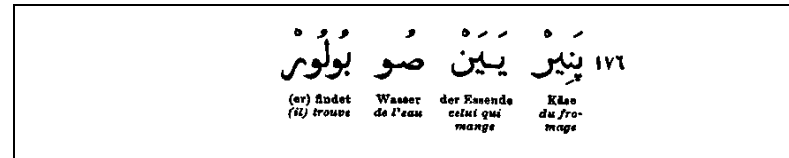
Ölüm karâ dewê dir ki her kapudâ tschökêr. Eulum qara devê dir ki her qapouda tcheuker. (95: 33) → /Ölüm kara devedir ki her kapuda çöker./ **Fr.** La mort est un chameau noir qui s'accroupit devant chaque porte. **Alm.** Der Tod ist ein schwarzes Kameel, das niederknielt vor jeder Thüre.

387. Pazarın atası anası olmaz.

Bafarýn atası anası olmaf. Bázaryñ atāçi anāçi olmāz. (126: 43) → /Bazarın~bazarıñ atası anası olmaz./ **Fr.** Les affaires ne connaissent ni père ni mère. **Alm.** Das Geschäft kennt weder Vater noch Mutter.

388. Peynir yiyen su bulur.

Peñir jejen şú bulúr. Peñir ieyen sou boulour. (176: 59) → /Peynir yeyen su bulur./ **Fr.** Qui mange du fromage saura bien trouver de l'eau. **Alm.** Wer Käse isst, weiss auch Wasser zu finden.

389. Rahat isteyen adam sağır, kör, dilsiz olmalı.

صَاغِرٌ	رَاحَتٌ	إِسْتِيَانٌ	أَدَمٌ	صَاغِرٌ
taub sourd	Mensch l'homme	der wollende qui veut	Ruhe du repos	
كُورٌ	دِلْسِيزٌ	أَوْلُو		
muss sein doit être	stumm muet	blind aveugle		

Rahât istejen adâm ßaghÿr kjör dilsÿf olmalû. Râhat isteien âdam sâghyr kieur dilsyz olmalu. (245: 83) → /Rahat isteyen adam sağır kör dilsız olmalü./ **Fr.** Pour vivre en paix il faut être sourd, aveugle et muet. **Alm.** Wer in Ruhe leben will, muss taub, blind und stumm sein.

390. Rüzgâra tüküren yüzüne tükürür.

رُوزْكَارَهْ	تُوكْرَنُ	يُوزِنَهْ	تُوكْرُ
(er) speit (il) crache	seinem (in sein) Gesicht à sa figure	der Speleude celui qui crache	dem Winda au (contre le) vent

Rufjaré tükürén jüfinè tükürür. Rouzguiarè tukuren ñuzinè tukurur. (246: 83) → /Ruzgâre tüküren yüzüne tükürür./ **Fr.** Qui crache au vent se salit la figure. **Alm.** Wer gegen den Wind speit, speit sich selbst ins Gesicht.

391. Sabır ile koruk helva olur.

صَبْرٌ	اَيْلَهْ	قورق	حلوا	اولور
wird devient	süßes Con- fect confiture	die saure Rebe la grappe sigre (le verjus)	mit avec	Geduld patience

ßâbr ilè kurúk halwâ olúr. Sabr ilè qourouq halvâ olour. (274: 91) → /Sabr ile kuruk halva olur./ **Fr.** Avec de la patience le verjus se change en confiture. **Alm.** Geduld macht die saure Rebe zum Confect.

392. Sabreylemek şenlik anahtarıdır.

صَبْرٌ	اَيْلَهْ	شَنْلِكْ	اَنَاخْتَارِيدِرْ
ist est	Ihr Schlüssel sa clef	die Freude la joie	machen faire
			Geduld patience

ßâbr ejlemek şenlyk anahtarıdır. Sabr eylemek chenlyk anâkhtarıdır. (273: 91) → /Sabr eylemek şenlik anahtarıdır./ **Fr.** La patience est la clef de la joie (Tout vient à point à qui sait attendre). **Alm.** Geduld ist der Schlüssel zur Freude (Geduld bringt Rosen).

393. Sağır ile söyleşmek güç olur.

صَاغِرٌ	اَيْلَهْ	سُولِشْمَكْ	كُوجْ
schwer di/Acis	sich besprechen cuuser	mit avec	der Taube le sourd
			اولور
			ist est

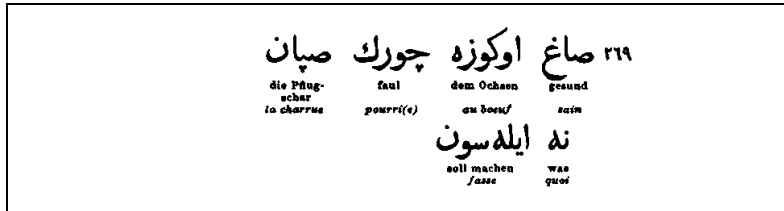
᠖aghȳr ilè sōjleschmèk gũtsch olúr. Sāghyr ilè seuilechmek gutch olour. (270: 89) → /Sağır ile söyleşmek güç olur./ Fr. Il est difficile de causer avec un sourd. **Alm.** Mit dem Tauben ist schwer conversiren.

394. Sağlık varlıkdan yeğdir.

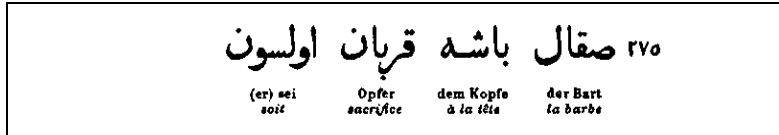
᠖aghlyk warlykdân jèkdir. Sāghlyq vārlyqdan iekdir. (271: 91) → /Sağlık varlıkdan yekdir./ Fr. Mieux vaut santé que fortune. **Alm.** Gesundheit ist besser als Reichthum.

395. Sağ öküzè çürük sapan ne eylesin.

᠖agh öküfè tshürük ᠖apân ne eylesün. Sāgh eukuzè tchuruk sapân nè eileçoun. (269: 89) → /Sağ öküzè çürük sapan ne eylesun./ Fr. Que peut faire un boeuf vigoureux attelé à une mauvaise charrue? **Alm.** Was nützt der gesundeste Ochs, spannt man ihn an einen faulen Pflug?

396. Sakal başa kurban olsun.

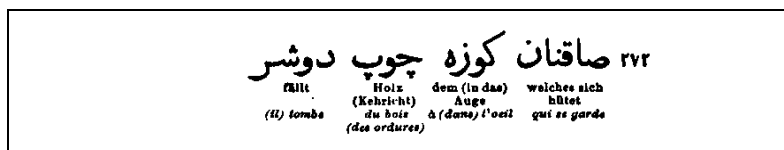
᠖akâl baschâ kurbân olsün. Sāqāl bâcha qourbân olsoun. (275: 91) → /Sakal başa kurban olsun./ Fr. Mieux vaut sacrifier la barbe que la tête. **Alm.** Besser den Bart geopfert als den Kopf!

397. Sakal kâdiyi (=kadılık) etmez.

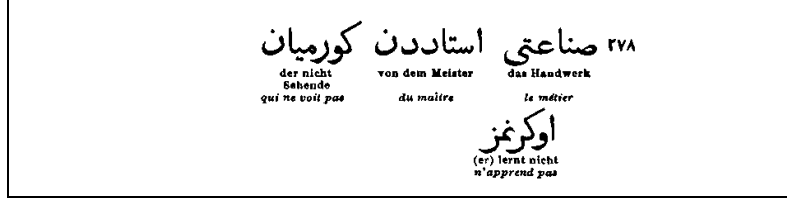
᠖akâl kafiji etmèf. Saqāl qāziî etmez. (276: 91) → /Sakal kaziyi etmez./ Fr. La barbe ne fait pas le juge. **Alm.** Nicht der Bart macht den Richter.

398. Sakinan göze çöp düşer.

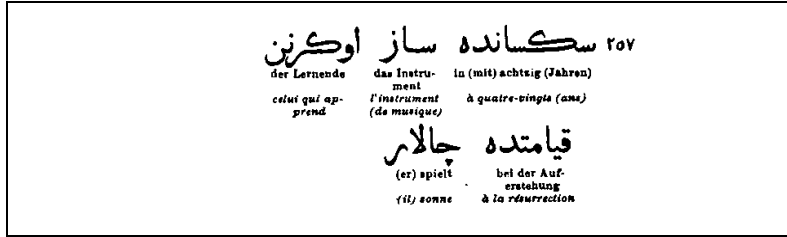
Şakynān göfē tšchöp dūschēr. Sāqynān gueuzē tcheup ducher. (272: 91) → /Sakınan göze çöp düşer./ **Fr.** Dans l'oeil le mieux gardé il vole (parfois) une paille. **Alm.** Auch in vorsichtige Augen fallen Splitter.

399. Sanaati (=zanaati) ustadān görmeyen öğrenmez.

Şanaati ustadān (ustadān) görmejen öğrenmez. Sanā'ati oustāddan (oustādan) gueurmejen eurenmez. (278: 91) → /Sanaati~sana'ati ustadān (ustadan) görmeyen öğrenmez./ **Fr.** C'est du maître qu'il faut apprendre le métier. **Alm.** Nur vom Meister lernt man das Handwerk.

400. Seksende saz öğrenen kıyamette çalar.

Seksendē sāf öğrenen kıametde tšchalār. Seksendē sāz eurenen qīāmetdē tchālār. (257: 87) → /Seksende saz öğrenen kıyamette (?) çalar./ **Fr.** Qui apprend à jouer d'un instrument à quatre-vingts ans se fera entendre au jour du jugement dernier. **Alm.** Wer mit achtzig Jahren Musik zu lernen beginnt, kann sich hören lassen-am jüngsten Tage.

Sonuç

Makalede bir transkripsiyon metni olan *Osmanische Sprichwörter*'deki 100 (301-400 arası) atasözü ele alınmıştır. Eserde atasözlerinin Arap harfli metinleri yanında Latin harflerinin de kullanılması sözcük ve eklerin telaffuzlarına dair bilgiler vermektedir.

Buna göre telaffuzla ilgili olarak şu sonuçlara varmak mümkündür.

1. Kimi sözcük ve eklerde ünlü ve ünsüz uyumlarına aykırı telaffuzlar söz konusudur.

Dil uyumuna aykırı telaffuzlar: *açılma* (306), *adamle* (336), *anahtaridir* (392), *basdığı* (353), *demişler* (351), *görüp* (310), *hakki* (321), *hükmetsiz* (372), *kadrınca* (301), *karınca* (301), *kati* (306), *kızın* (311), *kocayince* (343), *koyunleri* (344), *körlerin~körlerini* (329), *leyleğin~leyleğini* (355), *maslahatların~maslahatlarını* (359), *oğlani* (374), *ortasi* (359), *ölüş* (385), *sakalin* (385), *sayılmış* (344), *siçanlar* (309), *Tanri'nun~Tanri'nün* (321), *yuvasını* (328) vb.

Dudak uyumuna aykırı telaffuzlar: *baş kaldırür* (309), *benüm* (351), *bilürüm* (375), *çakarür* (338), *düşün~düşün* (325), *eyüdir* (365), *görünür* (322), *gözi* (307), *gözün~gözünü* (328), *kapuda* (386), *kesilür* (320), *körün~körünü* (330), *kürdün~kürdünü* (353), *nursuz* (372), *öksüz* (381),

ölümü (369), *tatlüdür* (367), *türkisini* (314), *tüyünü* (345), *uruçdır* (310), *uslanür* (352), *yavrularüm* (351), *yenür* (348), *yokdur* (375), *yüzine* (390) vb. Buna karşın: *bağlıyi* (324), *kuşun~kuşuñ* (328, 349) vb.

Ünsüz uyumuna aykırı telaffuzlar: *Allah'dan* (371), *basdiği* (353), *başdandır* (364), *deyişdirmez* (345), *güçdür* (335), *kışdan* (313), *kullukdan* (332), *taukdan* (377), *varlıktan* (394) vb.

2. *Ciyeri* (310), *deyil* (372), *deyişdirür* (345), *eşeyüm* (384), *göbeyi* (381), *istediyi* (330), *köpeyi* (326, 341), *öyrenmez* (399) sözcüklerinde ك ile yazılan ünsüzler akıcılaşarak /y/ ile telaffuz edilmektedir

3. *Kurt* sözcüğü ت ile yazılmasına karşın *kurd* (334, 336, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346) biçiminde yani son sesi tonlu olarak telaffuz edilmektedir.

4. Bazı sözcükler iç sesteki ünsüzleri düşürülerek telaffuz edilmektedir: *souk* (306), *tauği* (322), *yourdum* (317).

5. Hemze ile yazılan فائدة sözcüğü *fade~fâyde* (323) biçiminde telaffuz edilmektedir.

6. *Bahar*, *oruç*, *türkü* sözcükleri *behar* (313) *uruç* (310), *türki* (314) biçiminde telaffuz edilmektedir.

7. *Komşu* sözcüğü üç noktalı س ile yazılmasına karşın hem /m/ [*komşu* (321, 322, 369)] hem de /n/ ile [*konşu* (hatta *koñşu*) (321, 322)] telaffuz edilmektedir.

8. *Böyü-* (336, 352) sözcüğünün ilk ünlüsü geniş olarak telaffuz edilmektedir.

9. *dar* (378), *doy-* (346, 382) sözcüklerindeki ilk ünsüzler ط ile yazılmakta fakat /d/ ile telaffuz edilmektedir. Buna karşın: *toğan* (349).

10. *Müsafir~müsâfir* (363) sözcüğü henüz dudak uyumuna girmemiştir.

11. *Ne* (T.) ve *asl* (Ar.) sözcüklerinin birleşiminden oluşan *nasıl* sözcüğü *nasl* (368) biçiminde telaffuz edilmektedir. Buna göre *asl* sözcüğünde iç seste henüz ünlü türemesi meydana gelmediğini söylemek mümkündür.

12. *Sabr* (391, 392) sözcüğü ünlü türemesi olmadan telaffuz edilmektedir.

13. *Kuruk* (391) sözcüğünün ilk ünlüsü dar olarak telaffuz edilmektedir.

14. *Halva* (391) sözcüğü dil uyumu dâhilinde telaffuz edilmektedir.

15. +lu isimden isim yapma eki لو biçiminde yazılmasına rağmen uyum dâhilinde telaffuz edilmektedir: *bağlıyi* (324). Buna karşın: *devletlü* (405), *kuvvetlü* (406).

Kaynaklar

- Duman, M. (1995). "Türkiye Türkçesi'nin Tarihî Kaynaklarından Carboğnano'nun Grameri ve İmla-Telaffuz İlişkisi Bakımından Önemi". *İlmî Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri*, 1, 95-106.
- Duman, M. (1999). "Klasik Osmanlı Türkçesi Döneminde i/e Meselesine Dair". *İlmî Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri*, 7, 65-104.

- Hazai, G. (2012). *Türkiye Türkçesinin Dünü ve Bugünü*. (çev. Tevfik Turan). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- K. K. Orientalische Akademie (1865). *Osmanische Sprichwörter*. Wien: K.K. Hof- und Staats-Druckerei.
- Tulum, M. (1991). “Alfabe ve Alfabemiz Üzerine”. *Dil ve Alfabe Üzerine Görüşler*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek.

